

Це видання підготовлено в межах виконання проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», який фінансується Європейським Союзом та спів фінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні.

Думки, висновки чи рекомендації, які містяться в цих матеріалах, належать виконавцям проекту, авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи ПРООН.

За редакцією:

Видання:

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду».

Адреса: вул. Івана Мазепи 3, офіс 109-110, м. Київ, 01010

Тел./факс: (0 44) 280 3618, 289 4358

Веб-сайт: www.cba.org.ua

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»

було започатковано у вересні 2007 року. Проект має на меті сприяти сталому соціально-економічному розвитку на місцевому рівні шляхом підтримки та спів-фінансування громадських ініціатив у всіх областях України та Автономній Республіці Крим. В основі Проекту лежить підхід *«розвиток, орієнтований на громаду»*. Він передбачає, що місцеві громади, органи місцевої виконавчої влади та самоврядування спільно визначатимуть пріоритети розвитку своїх територій, спільно плануватимуть та реалізовуватимуть заходи для забезпечення сталого розвитку свого села, селища чи міста. Ініціатива фінансується Європейською Комісією в рамках програми технічної допомоги ЄС та спів-фінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні, за підтримки Уряду України.

Європейський Союз складається з країн – членів, які вирішили поетапно об'єднати разом свої інновації, ресурси і долі. Спільно, протягом 50-річного періоду розширення, вони побудували зону стабільності, демократії і поступального розвитку, підтримуючи культурну різноманітність, толерантність та індивідуальні свободи. Європейський Союз зацікавлений в обміні цими здобутками та цінностями з країнами і людьми поза його кордонами.

Деякі проекти та програми Європейського союзу в Україні спрямовані на скорочення регіональних диспропорцій і підвищення місцевого потенціалу розвитку. Проект «Сталого місцевого розвитку» - це модернізація комунальних послуг та інфраструктури в чотирьох відібраних містах: Прилуки (Чернігівська обл.), Ромни (Сумська обл.), Ізюм (Харківська обл.) та Свердловськ (Луганська обл.). Організація проекту «Сталий регіональний розвиток» спрямована на створення системи та фонду регіонального розвитку на національному рівні та громадського підходу до Проекту місцевого розвитку, який мобілізує місцеві громади на вирішення пріоритетних завдань розвитку і діє по всій території України.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) є глобальною мережею ООН в галузі розвитку, організацією, яка

виступає за позитивні зміни та надає країнам доступ до джерел знань, досвіду та ресурсів задля допомоги людям в усьому світі будувати краще життя. Ми співпрацюємо з 166 країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та національних проблем в галузі людського розвитку. Покращуючи свої власні можливості, вони мають змогу використовувати досвід та знання співробітників ПРООН та широкого кола наших партнерів.

ПРООН допомагає Україні на шляху до забезпечення кращих стандартів життя, добробуту та демократії. Ми пропонуємо найкращий міжнародний досвід з метою поліпшення спроможності наших місцевих партнерів подолати виклики людського розвитку і також допомагаємо нашим національним партнерам у втіленні ефективних державних програм. Діяльність Організації має на меті створення умов для людей з меншими можливостями отримувати повну користь від позитивних змін в Україні.

В Україні з 1993 року ми допомагаємо розробити українські рішення задля досягнення українських цілей розвитку. Чотири головні сфери нашої діяльності зосереджуються на демократичному врядуванні; подоланні бідності, досягненні процвітання та українських Цілей розвитку тисячоліття; гарантуванні місцевого розвитку та безпечного середовища для людського розвитку; на енергетиці та навколишньому природному середовищі. В кожній з цих тематичних сфер ми забезпечуємо баланс між впровадженням заходів щодо розробки політико-правових документів, аналітично-дорадчою діяльністю, заходами з поліпшення спроможності наших національних партнерів та окремими пілотними проектами.

Докладніше про діяльність ПРООН тут: www.undp.org.ua

Зміст

Вступне слово

Передмова

Вступ

Розділ 1. Організовуючи громади для спільних дій

Розділ 2. Механізм спільного планування

Розділ 3. Планування знизу-догори за участю громади

Розділ 4. Впровадження мікропроектів

Висновки. Вивчені уроки і погляд у майбутнє

Вступне слово

Спільна робота з реалізації Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Донецькій області демонструє якісні результати та стає реальним підтвердженням прописної істини, що разом набагато дієвіше.

Світова практика регіонального розвитку показує, що ефективність прийнятих рішень необхідно оцінювати не тільки за кількісними характеристиками, а головне - за якістю життя населення. Результати впровадження мікропроектів в пілотних громадах Донеччини – це свідчення величезного потенціалу розбудованих громад. Оскільки окрім фізичних результатів втілення проектів, важливими є зміни менталітету, завдяки яким громадяни почуваються більш впевнено та на рівних співпрацюють з органами влади і самоврядування.

Впевнений, що спільними зусиллями обласної державної адміністрації та депутатського корпусу всіх рівнів ми зможемо на ділі забезпечити проведення реформ і подальше підвищення якості життя мешканців регіону.

З повагою,

Голова Донецької облдержадміністрації
А.Близнюк

Передмова

Будь яка діяльність буде вважатися закінченою та корисною лише тоді, коли є можливість підбити підсумки. Підбиття підсумків веде за собою узагальнення досвіду, а це найважливіший крок розвитку.

Так і настав час підбиття підсумків впровадження спільного проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Донецькій області. Без детального аналізу можна зробити висновок, що виконана робота принесла величезну користь нашому регіону, але ніколи не зайве озирнутися на пройдений шлях. Озирнутися тоді, коли емоції, позитивні або й негативні, вже стихли. Коли аналіз подій можна провести без захвату від створеного або ж без переживань від труднощів на шляху. Тільки такий аналіз дасть змогу назвати висновки від реалізації Проекту справжнім досвідом, на який можна спиратися під час подальшої розбудови активного громадського суспільства і яким можна поділитися з іншими. Тому цей звіт з документування досвіду і буде служити меті об'єктивного аналізу того, що було зроблено.

Всі члени нашої експертної групи перед початком роботи над звітом зійшлися у тому, що роботу можна буде назвати успішною тоді, коли будь-яка людина, яка нічого не знала про реалізацію Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Донецькій області, ознайомившись з текстом, над яким всім нам доведеться працювати, зможе прийти у свою територіальну громаду (країна, область, район чи село) та розпочати все, що було зроблено у нас. І головне, щоб він міг реалізувати задумане швидше та чіткіше, ніж це вдалося нам.

Роботу над звітом розпочала і успішно закінчила експертна група у складі:

- ✓ Близнюк Анатолій Михайлович – Голова Донецької ОДА – Голова експертної групи
- ✓ Якутчик Олександр Маркович – Радник голови Донецької ОДА – Заступник голови експертної групи

- ✓ Маштакова Ольга Михайлівна – Радник голови Донецької ОДА – Секретар експертної групи
- ✓ Татаринцева Марина Анатоліївна – Начальник юридичного управління ДонОДА – Член експертної групи
- ✓ Бовт Елеонора Олександрівна – Начальник управління архітектури Костянтинівської РДА – Член експертної групи
- ✓ Таранова Ірина Олегівна – Начальник управління преси та інформації ДонОДА – Член експертної групи
- ✓ Масло Надія Анатоліївна – Заступник голови Красноармійської районної ради – Член експертної групи
- ✓ Лизенко Олексій Олександрович – Координатор Донецького ОПВ – Член експертної групи
- ✓ Шинкаренко Людмила Миколаївна – Координатор Донецького ОПВ – Член експертної групи
- ✓ Чальцева Олена Михайлівна – Доцент, кандидат історичних наук кафедри політології Донецького національного університету – Член експертної групи

Вступ

У лютому 2008 року ПРООН в Україні розпочала реалізацію відповідного Проекту по всій території України через створення структури впровадження Проекту та розробки методологічних аспектів.

Активна фаза реалізації Проекту в Донецькій області розпочалася навесні 2009 року після проведення конкурсного відбору районів на участь в Проекті. Згідно установлених Проектом норм керівники районів Донецької області, які були зацікавлені в участі в Проекті подали на розгляд конкурсної комісії аплікаційні форми на відбір до участі. За результатами аналізу отриманих матеріалів конкурсна комісія у складі представників Проекту та Донецької обласної ради визначила адміністративні одиниці – переможці на участь від Донецької області:

- Артемівський район;
- Добропільський район;
- Костянтинівський район;
- Красноармійський район;
- Новоазовський район;
- Слов'янський район;
- Старобешівський район;
- Тельманівський район.

Травень 2009 року був відзначений наступним етапом – «вхід» Проекту на районний рівень з метою ознайомлення зацікавлених осіб з умовами участі в Проекті. Протягом травня 2009 року Донецьким обласним підрозділом впровадження Проекту (далі - ОПВ) за підтримки Донецької обласної ради було проведено 8 презентаційних семінарів для керівництва пілотних районів Донецької області, керівників структурних підрозділів райдержадміністрацій, районних рад, сільських, селищних, міських голів відповідних районів, представників районних ЗМІ та інших зацікавлених осіб.

Результатом проведення презентаційних семінарів стало:

- ознайомлення активу районних центрів з умовами участі в Проекті;
- представлення Цілей Розвитку Тисячоліття;
- представлення результатів роботи ПРООН в Україні за останні 3-4 роки;
- формування попередньої лояльності активу району до Проекту;
- відпрацювання навичок заповнення аплікаційних форм на участь в Проекті з сільськими, селищними, міськими головами відповідних районів.

Наступним етапом реалізації Проекту був збір та аналіз аплікаційних форм на участь в Проекті від сільських, селищних, міських рад зацікавлених у співпраці.

До 20 червня 2009 року обласний підрозділ впровадження Проекту проводив збір та аналіз аплікаційних форм. Загалом на протязі травня – червня 2009 року Донецький ОПВ Проекту отримав 76 заявок на участь від сільських, селищних, міських рад 8 районів Донецької області – учасників Проекту.

Кінцевим аналітичним продуктом партнерських відносин суб'єктів Проекту на відповідному етапі став відбір 40 населених пунктів (чисельністю до 10 тисяч населення), які отримали можливість взяти участь в міжнародному Проекті ПРООН з метою розвитку власних ініціатив.

09 липня 2009 року за попередніми практичними результатами спільної роботи, оцінивши прагнення до співпраці між партнерами ПРООН в Україні, Донецька обласна рада, Донецька обласна державна адміністрація, районні державні адміністрації та районні ради – учасники Проекту підписали тристоронні угоди щодо співпраці в рамках реалізації відповідного Проекту. В період липня-серпня 2009 року Донецький ОПВ Проекту за підтримки Донецької обласної ради провів 41 презентаційний семінар для активу відібраних населених пунктів.

Участь у відповідних семінарах взяли:

- представники від райдержадміністрації та районної ради;
- сільські, селищні, міські голови відповідних місцевих рад;
- члени виконкому місцевої ради;
- депутати місцевої ради;
- представники сфер охорони здоров'я, освіти та ін. сфер місцевої ради;
- суб'єкти господарювання та інші зацікавлені особи.

Метою проведення презентаційних семінарів безпосередньо у сільській місцевості було:

- ознайомлення активу населених пунктів з умовами участі в Проекті;
- формування попередньої лояльності активу до Проекту;
- навчання активу громад принципам і методам проведення інформаційної кампанії серед широких кіл мешканців населених пунктів щодо участі в Проекті;
- попередній аналіз проблем в населеному пункті, які можливо вирішити на умовах співфінансування.

Відповідно до кількості учасників заходу (25-50 осіб) у кожному населеному пункті Проект мав змогу проаналізувати організаторські здібності сільських, селищних, міських голів, рівень зацікавленості членів виконкому та депутатів місцевих рад в розвитку населеного пункту, проблемність із комунікативною структурою між членами активу населеного пункту тощо.

20 серпня 2009 року відбулося підписання угод про співпрацю з 40 міськими, сільськими, селищними радами 8 пілотних районів Донецької області в рамках реалізації відповідного Проекту.

Отже, за результатами проведення презентаційних семінарів Донецький ОПВ Проекту спільно з партнерами розпочав реалізацію заходів передбачених Проектом безпосередньо в сільській місцевості Донецької області. У період вересня-грудня 2009 року Донецький ОПВ за підтримки Донецької обласної ради поширив діапазон діяльності серед широких кіл громадськості населених пунктів, які приймають участь в Проекті.

Попередньо, під час проведення презентаційних семінарів, активу громад населених пунктів надавалося доручення щодо проведення інформаційної кампанії по залученню громади села до участі в Проекті.

На протязі 2-3 тижнів, між презентаційним семінаром та загальними зборами населеного пункту, члени активу, які приймали участь у попередньому ознайомчому заході:

- проводили зустрічі із головами вуличних, квартальних, домових комітетів щодо участі громади в Проекті;
- розвішували об'яви у соціально важливих місцях (ФАПи, школи, магазини тощо);
- проводили роз'яснювальну роботу для зацікавлених осіб щодо участі в Проекті.

Головною метою їх роботи на даному етапі було залучення широких кіл громадськості до участі в загальних зборах села.

З метою забезпечення внутрішнього усвідомлення та засвоєння концепції Проекту, в рамках Проекту передбачено надання організаціям громад невеликих грантів для фінансування їх пріоритетних заходів, розроблених на принципах самопомоги та державно-приватного партнерства, коли кожний із партнерів несе свою частку витрат на заходи розвитку. Відповідно до встановленого механізму не менше, ніж 50% бюджету мікропроекту громади має складатися з місцевих внесків, в т.ч. - членів громади (не менше 5%), приватного сектору та центрального й місцевого бюджетів (не менше 45%), а необхідну решту коштів буде отримано від донорів Проекту – ЄС та ПРООН (але не більше, ніж 10 тис. дол. США). Цей принцип партнерського включення до планування є обов'язковою передумовою для одержання таких грантів. За підтримки допоміжних організацій (ОПВ, ФМР, ОКР та інших) і місцевих органів влади (СР/МР, РР/РДА). У звичайному постійному режимі такий процес відбуватиметься щорічно, одночасно допоміжні організації в межах своїх пріоритетних галузей впливу готуватимуть плани сталого розвитку.

Три основних вимоги для громади населеного пункту щодо участі в Проекті:

- реєстрація неприбуткової громадської організації;

- акумулювання власного ресурсу у розмірі 5% від вартості проекту
- затвердження плану розвитку громади на 2 роки.

Треба відзначити, що зерна Проекту СВА потрапили до підготовленого ґрунту. З 2008 року в Донецька обласна Рада започаткувала добру справу, під назвою «Обласний конкурс міні-проектів місцевого розвитку». Підхід цієї ініціативи дещо схожий на ідеологію Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Кошти на облаштування і покращення життя своєї територіальної громади в межах реалізації цих міні-проектів отримували ті, хто справді був у цьому зацікавлений, хто готовий працювати для отримання кінцевого результату. Менталітет незадіяних споживачів почав ламатися. Люди в маленьких територіальних громадах зрозуміли, що їхня намагання щось зробити – це не даремне гаяння часу. Виріс ентузіазм, а будь-яка справа громадськості в першу чергу спирається на ентузіазм, а вже потім на знання, допомогу чи фінансування.

Підсумком усієї підготовчої роботи, проведеної в Донецькій області, став відбір по справжньому сильних громад, повних ентузіазму і готових до нових викликів. Підтвердженням цього стало те, що основна квота в 40 мікропроектів була подана на затвердження разом з усіма областями, хоча впровадження проектів було розпочато пізніше за інших. Також варто наголосити, що Донецька область додатково отримала можливість реалізувати в цих громадах ще 11 проектів квоти «40+» та «40++». І жалкувати керівництву Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» аж ніяк не довелося.

Тож менеджери Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», які відповідають за впровадження проекту в Україні і в нашому регіоні зокрема, отримали в обличчі Донецької області сильного партнера як на рівні місцевих органів влади (це і всебічна підтримка районної влади, і професіоналізм працівників Районних Ресурсних Центрів, що були створені в рамках реалізації проекту та ін.), так і на рівні громадськості. Тому що пам'ять та вдячність простих людей – це довгострокова інвестиція. І багато років потому

жителі пілотних сіл, селищ та міст, де були створені громадські організації, реалізувавши вже безліч різноманітних проектів в рамках допомоги інших донорів та місцевої влади, будуть пам'ятати, коли і з чого почала своє життя їхня юридична організація громади.

Місцеві ж органи влади отримали користь не лише в більш дешевому вирішенні соціальних проблем, до яких в них ще не дійшли руки. Користь ця в повній мірі буде отримана через деякий час, коли сильні мобілізовані організації громади зможуть вирішувати нагальні питання покращення свого життя вже самі, лише звертаючись до влади за допомогою, або, якщо проблема не під силу самій громаді, то звертати увагу сільських рад саме на неї. А також готуються нові кадри для місцевих органів самоврядування. Може хтось з громадської організації колись стане сільським головою, або хоча б створить конкуренцію діючому голові. Все ж таки нормальна конкуренція буде стимулювати кандидатів приносити для громади максимально більше користі, що в підсумку буде призводити до покращення життя простих людей. А саме це і є головна мета діяльності влади або будь-якого соціального проекту.

Розділ 1. Організовуючи громади для спільних дій

Так вже склалося, що люди в селах України і в Донецькій області в тому числі, досить соціально пасивні. Скоріш за все, це відголосок історії в менталітеті. Довгий час все сільське громадянське життя закінчувалось на виконанні волі пана. Потім майже все ХХ сторіччя існуючий політичний устрій країни не передбачав громадянську активність населення в тому вигляді, як її ми розуміємо зараз. Тому люди вже на підсвідомому рівні звикли, що до вирішення якихось нагальних проблем своєї територіальної громади вони не причетні. «Це обов'язки пана/місцевої влади, а ми в кращому випадку поскаржимося і вкажемо, яка проблема є нагальною». Це була головна проблема на етапі мобілізації громад. Менталітет формується поколіннями і за такий короткий проміжок

часу переконати людей в тому, що це потрібно робити, і потрібно в першу чергу саме їм, досить складно.

Другий виклик в роботі, навпаки, був обумовлений найновішою історією нашої держави. Важкі перші роки незалежності привчили звичайних людей дуже обережно відноситися до будь-яких ініціатив, в яких потребуються фінансові витрати. А також довіра до якоїсь донорської фінансової допомоги відсутня повністю. Звичка, що ніхто нічого ніколи не дає просто так, міцно засіла в головах громадськості. Тому пошук «підводних рифів» в пропозиції спільного проекту ЄС/ПРООН був дуже прискіпливий. А процес переконання усіх, що цих «рифів» там немає, зайняв багато часу і сил у працівників обласного підрозділу впровадження Проекту СВА та районних контактних осіб.

Третім викликом, на жаль, стало те, що через бурхливе політичне сьогодення, назва «Європейський Союз» багато у кого викликав недовіру та неприязнь, а у особливо заполітизованих навіть агресію. І це при тому, що більшість не можуть нічого поганого сказати на ЄС по факту і досить віддалено розуміють структуру та цілі цієї організації. Тому вигуки на кшталт «Нас продають в НАТО», «Європейці викинуть нас з наших домівок» та інше теж лунали на перших ознайомчих семінарах в громадах.

На фоні всього цього відсутність досвіду у громад і острах перед незнайомою роботою як проблема не сприймаються зовсім. Все ж таки для початкової мобілізації громади треба було зібрати невеличку функціональну групу, на яку покладалися організаційні та інші робочі питання. В кожній громаді знайти декілька людей, які зможуть виконати цю роль, не так вже й важко. А далі вже вони, маючи авторитет серед односельців (а зазвичай у функціональну групу обиралися найавторитетніші та найповажніші жителі села), мали разом з організаційними питаннями створення організації громади доносити думку, що нічого, окрім користі реалізація проекту не принесе.

В рамках проекту СВА новостворені організації громади мали відповідати деяким критеріям, які передбачені методологією проекту:

- **повне залучення:** участь в ОГ беруть щонайменше 80% домогосподарств, при цьому особлива увага має бути приділена залученню домогосподарств з низьким доходом;
- **гендерна рівність:** щонайменше 40% членів ОГ мають бути жінки;
- **прийняття рішень шляхом консенсусу:** всі важливі рішення в житті громади приймалися шляхом досягнення згоди. Це важливий момент і в процесі підготовки до реалізації проекту, і на етапі впровадження всі важливі рішення обов'язково виносились на обговорення всієї громади;
- **відповідальність:** члени громадської організації мають бути готовими взяти на себе відповідальність за всі рішення, які вони будуть приймати. Донести до людей думку, що участь у засіданнях це не просто веселе колективне проведення часу, а реальні важливі справи, було першочерговим завданням для всіх координаторів і від Проекту СВА, і від місцевих органів влади. І судячи з того, які бували запеклі суперечки з того чи іншого приводу на засіданнях, це було досягнуто.
- **зобов'язання:** члени функціональної групи мають бути готовими взяти на себе відповідальність, звітуватися перед членами громади, виконувати всі функції по підтримці життєдіяльності громади протягом деяких років. В методології Проекту СВА передбачено дуже цікаву подію в житті кожної громади під назвою «Громадський аудит». Таке засідання проводять після впровадження мікропроекту і на ньому всі члени громаду можуть перевірити всю виконавчу документацію по реалізації проекту, всі бухгалтерські записи та задати питання членам функціональної групи. І вони, як лідери громади, мають змістовно на всі питання відповісти і отримати оцінку своєї діяльності від односельців. А це найкращий стимул до якісної роботи, бо репутацією, а тим більше в невеликій територіальній громаді, опікуються більш за все.

Треба розуміти, що створення організації громади і участь в проекті був не обов'язок людей, а виключно їх бажання і

зацікавленість в роботі. Всі рішення обговорювались на загальних зборах і якщо відгуку у населення на ініціативу Проекту СВА не було, то така громада замінювалась на резервну. Наприклад, як це відбулось в Артемівському районі. У громаді села Званівка не відбулось необхідного внутрішнього поштовху до дії. Не було ідейної підтримки і від сільської ради. Тому Званівську сільську раду було виключено з проекту, а її місце зайняло с. Різниківка цього ж району. І в цій громаді бажання працювати було достатньо. Була створена сильна та стабільна громадська організація з дієвою функціональною групою, яка якісно виконала роботу по впровадженню мікропроекту в своєму селі. Результатом цієї роботи стала нова покрівля на будівлі школи, а також впевненість звичайних членів громади, що все можливо. Тому не варто боятися нових викликів, а треба йти вперед до вирішення інших проблем.

Важким моментом створенні громадської організації було її юридичне становлення. Більшість людей з функціональних груп до цього не зустрічалися ні з процедурою реєстрації громадських організацій у державного реєстратора, ні з процедурою звітності перед контролюючими органами (податкова інспекція, Пенсійний фонд та ін..), ні з правилами відкриття банківських рахунків на юридичну особу. До того ж всі ці операції платні. Тому треба було зібрати на це кошти з членів громади, ще не маючи чітких контурів подальшої діяльності і маючи досить туманні перспективи. А як же було сказано раніше, люди досить недовірливо ставляться до зборів коштів. При створенні громадських організацій у майбутньому треба уважно слідкувати за тим, під яким кодом ознаки неприбутковості реєструється організація. Для забезпечення максимально простої звітності перед податковою адміністрацією громадським організаціям треба реєструватися з кодом 006. Практика ж показує, що досить часто податкові органи за різними формальними ознаками намагається все ж таки зареєструвати НУО за ознакою 0011. А за законодавством НУО з цим кодом не можуть без оподаткування отримувати «кошти або майно, які надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань» та «дотації на регулювання цін на платні послуги, які надають таким НУО або через них їх отримують

згідно з законодавством, з метою зниження рівня таких цін». Людині без юридичної освіти важко розібратися у цих формулюваннях і громади можуть не звернути на це увагу. А проблему буде виявлено пізніше, бо громадська організація з кодом неприбутковості 0011 повинна буде сплатити податок на прибуток у розмірі 25% від суми допомоги, яка надійшла. Для сільських громадських організацій це звичайно невід'ємний тягар. Отже, в рамках реалізації будь-яких спільних проєктів, на досвіді впровадження Проєкту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», треба взяти за правило звертати увагу функціональних груп на обов'язковість коду неприбутковості 006. А можливо, навіть ще на початковому етапі реалізації проєктів в області провести роз'яснювальну роботу з податковими адміністраціями, в яких будуть реєструватися громадські організації.

Звичайно, можна доручити це завдання сільським радам, але навряд чи це буде ефективно, так як сільські голови теж в більшості не знайомі з тонкощами податкової звітності неприбуткових організацій.

В процесі співпраці з Проєктом СВА в кожному пілотному районі були створені Районні ресурсні центри, на які в майбутньому можна покласти ці функції. Основна їх функція – консультації громад, технічна допомога та інше. Так як координаторами Районних ресурсних центрів являються працівники райдержадміністрацій та районних рад, то у них достатньо підготовки для якісної допомоги громадам. Перспективність цього інституту не викликає сумнівів. Якщо діяльність таких центрів в пілотних районах буде визнана корисною на протязі деякого часу вже після завершення реалізації Проєкту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», то створити такі центри буде запропоновано у всіх районах Донецької області. Наявність районного центру з розвитку громад також зробить громадські організації більш незалежними від сільських рад.

В цілому ж залучення сільських органів влади при реалізації Проєкту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» була на достатньому рівні. Більше втручання в процес призвело б до того, що сільські ради своєю діяльністю підмінили б громадські

організації і вони б перетворилися просто на фонову підтримку реалізації мікропроєкту замість того, щоб бути головним локомотивом впровадження. Головною метою все ж є не навчання сільських рад, як співпрацювати с громадськими організаціями. Хоча користь для сільських рад від реалізації Проєкту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» більш ніж очевидна. Тому, що існування на території сильних і організованих громад дозволить дещо зменшити соціальний тягар на органи самоврядування. Люди багато завдань по покращенню власного життя будуть намагатися вирішити самі, тому що в них є зацікавленість та досвід. Виросло відчуття соціальної відповідальності жителів. Тому деякі проблеми будуть вирішуватися власними силами (часто громади власними силами проводять упорядкування пам'ятників, дитячих майданчиків тощо), а також набагато легше залучати інших донорів до свого села, маючи сформовану та досвідчену громаду з доброю репутацією.

Досвід роботи з грантами стає в нагоді громадським організаціям, коли вони пишуть грантові заявки на інших донорів. Так, ініціативні групи пілотних громад Костянтинівського району (с. Стінки, с. Білокузьминівка, с. Іванопілля), Красноармійського району (с. Миколаївка, с. Новотроїцьке), Новоазовського району (с. Комінтерново, с. Маркіно), Слов'янського району (с. Андріївка, с. Дмитрівка), Старобешівського району (м. Комсомольське, с. Кумачове, смт. Старобешево), Тельманівського району (с. Гранітне, с. Дерсове) в 2010 році (підсумки конкурсу були підведені 26 липня 2010 року) отримали на реалізацію своїх ініціатив міні-гранти Донецької обласної ради. За Антикризовою гуманітарною програмою Міжнародного Фонду «Відродження» в 2010 році (підсумки конкурсу були підведені в липні 2010 року) з числа пілотних громад гранти отримали:

- с. Миколаївка Красноармійського району;
- с. Лисівка Красноармійського району;
- Козацька сільська громадська організація "Победа" Новоазовського району Донецької області;
- Громадська організація "Гродівський гурт" селища Гродівка Красноармійського району.

Якнайкраще про добре сприйняття методології Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» свідчить ініціатива Красноармійського району. При допомозі Районного ресурсного центру громадські організації були створені у всіх сільських та селищних радах району. Досвід пілотних громад буде слугувати гарним прикладом для всіх сіл району.

Розділ 2. Механізм спільного планування

Як б довіра і як би ми не сподівались на успіх громади, і яку б допомогу їм не забезпечували сільські ради, але без загальних координуючих органів на рівні районів та області реалізація проекту була б неможлива. Тому варто зупинитися на таких елементах спільного планування, як Обласна координаційна рада та Форум місцевого розвитку.

Перше засідання Обласної координаційної ради відбулося 4 червня 2010 року на проміжному етапі впровадження Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», коли підготовчі роботи було вже закінчено та почався період безпосередньої реалізації запланованих проектів. В цей період вже можна було виділити успішні райони і проаналізувати складові цієї успішності. Позитивний досвід, яким поділилися райони-лідери, приніс значну користь і динаміка роботи всіх пілотних районів Донецької області значно виросла після проведення цього засідання.

Особливу користь засідання Обласної координаційної ради приносять на психологічному рівні.

По-перше, між районами розгортається в доброму розумінні цього слова конкуренція. Райони-лідери будуть намагатися такими і залишатися. А менш успішні райони роблять все, щоб наздогнати лідерів. Добре змагання в будь-якій справі приносить користь.

По-друге, найнедовірливіші члени громади, побачивши на якому рівні координується впровадження Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», зовсім інакше починають відноситись до реалізації мікропроекту.

По-третє, вплив Обласної координаційної ради на будь-які обласні та районні служби та контролюючі органи значно допомагав при реалізації мікропроектів.

В цілому, такий керуючий орган, як Обласна координаційна рада повністю виконав функції, які на нього поклалися. В разі розширення кількості районів, які будуть займатися розбудовою сільських громад після завершення Проекту СВА, треба розглянути питання про створення такої Координаційної Ради вже без прив'язки до будь-якого донорського проекту.

Наступною важливою ланкою у впровадженні Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» є структура районного рівня під назвою Форум місцевого розвитку. Основні завдання цього органу полягають у наступному:

- Розгляд планів розвитку, розроблених громадою та СР/МР та узгодження цих планів з регіональними та секторальними планами та стратегіями;
- Визначення фінансових та технічних ресурсів, доступних на рівнях громад, СР та області для підтримки ініціатив розвитку громади;
- Підготовка планів мобілізації технічних та фінансових ресурсів для підтримки ініціатив розвитку громади від національних та міжнародних організацій;
- Координація ініціатив з розвитку громади та забезпечення управління і підтримки мікропроектів після їх завершення між громадами, ОДА, СР/МР та іншими залученими учасниками (як то: місцевими НУО, банками, національними та міжнародними донорськими організаціями, тощо);
- Подолання труднощів у впровадженні ініціатив розвитку громади, включно з одержанням відповідних дозволів та погоджень від відповідних технічних відділів та інших структур на обласному рівні для проведення проектних і будівельних робіт та подальшу технічну та фінансову підтримку і обслуговування устаткування;
- Обговорення важливих питань та тем, пов'язаних із сталим соціально-економічним розвитком області та, за необхідності, узгодження планів і дій щодо їх вирішення;

- Надання інформації щодо нових законів та державної політики, що стосуються громад, соціально-економічного розвитку та ін.;

Так, як Форуми місцевого розвитку були створені під методологію впровадження Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», то і участь у засіданнях приймали тільки члени пілотних громад та сільські голови пілотних сіл та селищ. І ефективність цих засідань перевершила всі очікування. Хоча і не можна сказати, що це дуже здивувало. Все ж таки на цих засіданнях була можливість усім обговорити нагальні питання з контролюючими органами, районними службами, обговорити схеми фінансування з бюджету, продумати наступні кроки розвитку громад. Маючи такий позитивний досвід, районне керівництво спочатку Слов'янського та Красноармійського району, а згодом і всіх інших районів почали запрошувати всіх сільських голів та представників громадськості на ці засідання. Вже піднімалися питання не тільки ходу реалізації Проекту СВА, але і інших грантових програм, обговорювали перспективний розвиток всіх громад, а не тільки пілотних. Згодом стали проводитися Форуми вже не з подачі Обласних координаторів Проекту СВА, а по потребі району.

Тобто висновок напрошується сам, що інститут Форуму місцевого розвитку буде тільки розвиватися у майбутньому. Районна влада на прикладі довела, що має велику зацікавленість у розвитку громад на місцях.

Розділ 3. Планування знизу-догори за участю громади

Важливим моментом в методології Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» є те, що громади самі обирають пріоритети розвитку свого села. До того ж обирають колективно, на загальних зборах. Проведення таких обговорень та анкетування всіх членів громади забезпечують те, що всі ініціативи і думки будуть

вислухані і прийняті до уваги. Цей підхід визнано позитивним одразу по декількох аспектах:

По-перше, ніхто, окрім самої громади, не знає краще, які проблеми є нагальними і потребують негайного вирішення. Робота над проблемою, яка йшла безпосередньо від людей, звичайно викликала найбільшу віддачу від громади. Якби насаджування ідеї мікропроєкту йшло зверху (районної або обласної влади), то досягти того рівня довіри, який був у Проєкту СВА від членів громади, не вдалося би.

По-друге, підвищилась самоповага членів громади. Відчуття того, що вони є творцями справ, а не їх виконавцями, дало відчутний поштовх в залученні людей до лав активних членів громад. Підвищення зацікавленості мешканців до засідань громад суттєво збільшилось після озвучування ідеї про планування розвитку громади села загальними зборами та анкетуванням.

По-третє, громада навчилася знаходити консенсус, вислуховувати та обговорювати кожную думку і приймати колективне рішення. Внутрішнє взаємодія – найголовніший критерій, який показує сталість громадської організації.

На третьому аспекті хотілось би зупинитися окремо і привести приклад, який показує спроможність членів громади поступатися власними інтересами на користь більшості. Жителі села Андріївка Слов'янського району включилися в проєкт з великим ентузіазмом. І вже на перших зборах почались запеклі дискусії, який з пріоритетів найголовніший для їх територіальної громади. Гострота питання була в тому, що в селі повністю відсутнє централізоване водопостачання. І бажання людей хоча б почати проводити водогін до села в рамках реалізації Проєкту СВА цілком зрозуміло. Однак було в селі ще одне невирішене питання. Дах в дитячому садку «Сонечко» був в жахливому стані і потребував капітального ремонту. Зрозуміло, що далеко не у всіх селян діти ходили до садка, але все ж таки більшість поступилась бажанням мати централізоване водопостачання. І найприємніше те, що ніхто з тих, хто голосував за прокладання водогону після цього рішення не усунувся від діяльності громади, а відвідували всі засідання та на рівні з іншими здавали кошти на фінансування мікропроєкту.

Взагалі, громадська організація села Андріївка «Віра в благо» дуже добре себе зарекомендувала під час роботи з Проектом «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», за що справедливо отримала бонус: можливість реалізувати додатковий проект в рамках квоти «40++». До села був проведений такий очікуваний водогін. І можна сміливо заявити, що це не останнє досягнення цієї громади.

Також важливо є те, що всі плани розвитку, складені громадами, були подані на розгляд органів місцевої влади. На першому всі ці плани були схвалені сільськими/міськими радами та внесені в план розвитку села. Потім всі плани розвитку були розглянуті на Формах місцевого розвитку, де вже районна влада ознайомлювалася з прагненнями сільських громад, проводила фільтрацію дійсно важливих питань, відхиляючи відверто непрогресивні або лобістські проекти. Найбільш вдалі плани були ухвалені Форумом і порекомендовані до розподілення районного бюджету.

Громади виділяли найрізноманітніші напрямки розвитку. Серед них були енергозберігаючі заходи, покращення медичного обслуговування, транспортування дітей з віддалених сіл до школи, газифікація, водопостачання, ремонт доріг, вивезення твердих побутових відходів. Не всі напрямки співфінансуються Проектом СВА, наприклад, газифікація чи ремонт доріг. Тому ці проблеми громада буде вирішувати вже окремо з допомогою місцевих органів влади чи інших донорів. З тих же проблем, що були вирішені з допомогою Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», частіше за всі фігурувало енергозбереження. Загалом розподілення соціальної спрямованості серед реалізованих мікропроектів (загалом 51) представлено в нижче наведеній таблиці.

Таблиця І – Розподілення мікропроектів за соціальною спрямованістю

№ п/п	Район	Водопостачання	Енергозбереження	Шкільний транспорт	Екологія	Медичне обслуговування	Загалом
1	Артемівський	2	4	-	-	-	6
2	Добропільський	1	3	1	-	-	5
3	Костянтинівський	3	4	1	-	-	8
4	Красноармійський	1	8	-	-	-	9
5	Новоазовський	-	1	-	-	4	5
6	Слов'янський	2	3	-	-	2	7
7	Старобешівський	-	5	-	1	-	6
8	Тельманівський	-	1	1	-	3	5
Загалом		9	29	3	1	9	51

Як бачимо, в кожному районі пріоритетність проблем індивідуальна. Тобто, ще раз підкреслюється правильність підходу планування «знизу-догори». Зроблено якраз те, чого прагнули в першу чергу територіальні громади.

Розділ 4. Впровадження мікропроектів

В цьому розділі окремо зупинимося на механізмі впровадження мікропроектів від створення функціональної групи до передачі об'єкту на баланс.

Для реалізації визначених проектів серед членів кожної організації громади була обрана функціональна група. Саме функціональна група відповідала за підготовку проектної заявки, мобілізацію ресурсів та реалізацію проекту у співпраці з правлінням та іншими членами організації громади. Обов'язковою вимогою для функціональної групи було те, що вона має бути абсолютно дієздатною, уміти вирішувати технічні, адміністративні та фінансові питання. На всіх етапах впровадження для членів функціональних груп обласними координаторами Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» проводились тренінги. На них

отримувались необхідні навички для підготовки мікропроектної пропозиції, проведення тендерів, оформлення звітів для отримання чергових траншів фінансової допомоги від Проекту СВА, проведення громадського аудиту тощо.

Після обрання функціональної групи наступним кроком є розроблення проектно-кошторисної документації. Громади Донецької області до цього етапу віднесли дуже відповідально і залучили до розробки ліцензовані проектні організації. Все ж таки це ключовий момент в визначенні кінцевої вартості мікропроекту. А з цього витікає і розмір фінансових внесків всіх партнерів. Тому проектно-кошторисна документація має бути максимально об'єктивною та відповідати ринковій ситуації. Варто відзначити що після розробки проекту він виноситься на обговорення загальних зборів громади, де і приймається рішення, чи згодні члени громади саме з цими роботами і за таку ціну. На цих зборах також одразу виділялась частка громади і підраховувались внески, які мають зробити члени громади. По методології Проекту СВА фінансовий внесок громади має складати не менше ніж 5% від загальної суми проекту. 50% надає Проект СВА (але не більше 10000\$). 45% надають інші джерела. Зазвичай це були кошти сільських або районних рад, але за можливістю громади залучали кошти приватного сектору. Так, наприклад, громадська організація «Луч» села Різниківка Артемівського району 34% вартості мікропроекту по ремонту покрівлі у школі виконали за рахунок спонсорських внесків приватного сектору. Таким чином, вони значно знизили навантаження на сільський бюджет. Інший приклад можна навести з Красноармійського району. Так, у селі Лисівка громадська організація «Джерело» в рамках основної квоти виконали ремонт водопровідної системи в селі, а в рамках бонусної квоти «40++» реалізували пріоритет по посиленню енергозбереження в школі. І хоча залучення коштів приватного сектору було меншим, ніж в попередньому прикладі, однак участь спонсорів була в реалізації обох мікропроектів.

Після затвердження проекту на загальних зборах громади готувалася мікропроектна пропозиція по методології Проекту СВА і виносилась на розгляд Форуму місцевого розвитку. На цьому етапі

активно залучалась районна влада. Керівництво Форуму перевіряють правильність підготовки документів, може надати допомогу при отриманні ухвалення у районних службах. На цьому етапі також відбувається остаточне розподілення коштів між партнерами. В разі неспроможності сільського бюджету самостійно забезпечити внесок, необхідна сума виділялась з районного бюджету.

Після схвалення Форумом місцевого розвитку мікропроектна пропозиція направлялась на затвердження до Центрального Офісу Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Комітет із затвердження проектів ПРООН остаточно розглядав кожну подану заявку і приймав рішення про надання фінансової підтримки організації громади для виконання представленого проекту.

Потім настає черга найскладнішого етапу, а саме впровадження проекту. Для реалізації мікропроекту виконувались наступні кроки:

- **Підписання угоди:** підготована Угода про порозуміння між ПРООН та громадською організацією виноситься на розгляд членів громади і, в разі погодження з ними, підписується головою організації громади.
- **Отримання гранту:** Після підписання Угоди Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» починав виділення коштів. 20% від суми гранту надавалися одразу після підписання Угоди в якості передплати. Для отримання наступних траншів громадська організація мала підготувати звіт про використання коштів попереднього. В звіті відображалось, чи виконала громада умови використання траншу, чи виконують свої обов'язки по співфінансуванню інші партнери та ін.. Після звіту за перший транш громада отримувала другий транш у розмірі 70% від суму гранту. Звіт на отримання третього та останнього траншу надавався вже тоді, коли об'єкт був повністю відремонтований та переданий на баланс власнику, а всі партнери повністю перерахували свою частку коштів підрядній організації.

Відвітавши громади отримувала останні 10% від суми гранту для остаточного розрахунку з підрядником.

- **Відбір організації підрядника:** ще одним позитивним моментом в методології Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» було те, що відбір підрядної організації громадські організації проводили самостійно. Це також підвищувало довіру членів громади. Загальними зборами призначався Тендерний комітет, обов'язком якого було організувати та провести відбір підрядної організації. Всі конкурсні процедури проходили за правилами ПРООН щодо закупівель. Обласні координатори Проекту СВА виконували лише роль спостерігачів, а всі процедурні моменти виконував Тендерний комітет. Важливо, що молоді громадські організації отримали досвід проведення такої непростой процедури, як тендер.
- **Забезпечення контролю за якістю:** для забезпечення ефективного використання ресурсів, отримання якісних результатів і успішного виконання проекту, організації жителів протягом усього періоду реалізації проекту перевіряти якість матеріалів і робіт, що використовує і виконує компанія-підрядник. Тут варто відзначити ще одну роль місцевої влади і Форуму місцевого розвитку у допомозі громадським організаціям. Далеко не у всіх селах є люди, які б добре розбиралися в будівництві і в сертифікації матеріалів та обладнання. Тому на базі кожного Форуму був створений Наглядовий комітет з якості. В нього були включені компетентні представники відповідних підрозділів райдержадміністрацій та контролюючих служб. В їх обов'язки входило інспектувати будівельні майданчики і перевіряти якість виконання робіт підрядної організації. Без візиту Наглядового комітету з якості на об'єкт жоден звіт за використанням траншу Проекту СВА надіслано не було.

В результаті послідовного впровадження мікропроектів Донецька область успішно реалізувала всі 40 проектів основної квоти Проекту СВА, 5 проектів квоти «40+» та 6 проектів квоти «40++». Загалом успішно було вирішено 51 нагальна соціальна потреба в 40 територіальних громадах.

Окремо варто зупинитися на питанні фінансування мікропроектів. Як вже зазначалось, громада мала забезпечити фінансовий внесок в розмірі щонайменше 5% від вартості мікропроекту. Це дещо тиснуло психологічно на мешканців, оскільки для села це досить значна сума, але необхідність такого внеску повністю виправдана. Оскільки, вкладаючи гроші, мешканці зовсім по-іншому будуть ставитися до результатів проекту. Жоден хазяїн не буде недбайливо відноситись до того, у що він вклав свої кошти.

Внесок Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» складав 50% від вартості мікропроекту, але не більше 10000\$. Практика показала, що цієї суми достатньо на вирішення проблем, які є пріоритетними для Проекту СВА.

Для отримання ще 45% фінансування мікропроекту громада мала знайти порозуміння з місцевою владою або приватним сектором. Місцева влада з готовністю йшла на контакт з громадами і не відмовляла у фінансуванні жодного проекту. Іноді вистачало коштів сільської влади, частіше у вигляді субвенції на сільраду кошти виділяла районна влада.

Хотілось би, щоб громади активніше працювали з приватним сектором і залучали більше спонсорських коштів. Знайшовши таких меценатів, громади стануть більш самостійними та дієздатними.

Більшість мікропроектів в Донецькій області впроваджувалися в 2010 року. І з цим пов'язана головна проблема бюджетного співфінансування. Державний бюджет на 2010 рік був прийнятий лише 23 квітня 2010 року. По бюджетному законодавству до прийняття Держбюджету, використання коштів на місцях для проведення ремонтів та закупок обладнання неможливе. Тому, на протязі першого півріччя бюджетні проплати були неможливі. Громадам довелося вчитися дипломатії і домовлятися з підрядниками про роботу авансом. На щастя, у більшості випадків

підрядні організації віднесли до ситуації з розумінням і пішли на зустріч громадам. Допоміг і Проект СВА, який надавав другий транш без оплати свого внеску сільрадами. Завдяки цьому динаміка ремонтно-будівельних робіт не була втрачена.

Хоча це і була найголовніша проблема у співфінансуванні, але це можна віднести скоріш до форс-мажорних обставин, передбачити які неможливо.

Не могла не накласти свій відбиток і світова фінансова криза. Зважаючи на індустріальну направленість Донецької області, зниження обсягів будівельних замовлень викликало зниження надходжень коштів до місцевих бюджетів. Проте необхідні кошти було знайдено і всі райони забезпечили свої зобов'язання по співфінансуванню.

Загалом загальний об'єм фінансування склав 7 442 286,00 гривень. З них Проект СВА виділив 3 536 554,00 гривень, громадські організації – 405 909,00 гривень, місцевий бюджет – 3 459 743,00 гривень, приватний сектор – 40 080,00 гривень.

З остаточними сумами співфінансування та розподіленням по районам можна ознайомитись у наступній таблиці.

Таблиця II – Розподілення співфінансування між партнерами

№ п / п	Район	Кількість проектів	Загальний об'єм фінансування по проектах	Кошти ОГ	Кошти СВА	Місцевий бюджет	Приватний сектор
1	Артемівський	6	840 824,00	41 769,00	400 336,00	375 639,00	23 080,00
2	Добропільський	5	789 927,00	39 202,00	382 123,00	368 602,00	-
3	Костянтинівський	8	1 020 181,00	51 335,00	476 800,00	492 046,00	-
4	Красноармійський	9	1 362 955,00	95 923,00	666 727,00	583 305,00	17 000,00
5	Новоазовський	5	691 328,00	37 379,00	343 192,00	310 757,00	-
6	Слов'янський	7	1 066 184,00	53 610,00	512 205,00	500 369,00	-
7	Старобешівський	6	811 525,00	42 623,00	357 671,00	411 231,00	-
8	Тельманівський	5	859 362,00	44 068,00	397 500,00	417 794,00	-
	Загалом	51	7 442 286,00	405 909,00	3 536 554,00	3 459 743,00	40 080,00

По соціальних напрямках кошти розподілилися наступним чином:

- Енергозбереження – 4 370 100,00 гривень
- Водопостачання – 1 220 124,00 гривень
- Шкільний транспорт – 545 628,00 гривень
- Екологія – 60 582,00 гривень
- Покращення медичного обслуговування – 1 245 852,00 гривень.

В нижченаведеній таблиці приведена інформація, яку кількість коштів на яку соціальну проблему використав кожен район.

Таблиця III – Розподілення фінансування по соціальних напрямках

№ п/п	Район	Соціальна орієнтація проєктів				
		Водо-постачання	Енерго-збереження	Шкільний транспорт	Екологія	Покращення медичного обслуговування
1	Артемівський	358 569,00	482 255,00	-	-	-
2	Добропільський	150 600,00	450 847,00	188 480,00	-	-
3	Костянтинівський	220 000,00	631 513,00	168 668,00	-	-
4	Красноармійський	151 000,00	1 211 955,00	-	-	-
5	Новоазовський	-	160 948,00	-	-	530 380,00
6	Слов'янський	339 955,00	509 729,00	-	-	216 500,00
7	Старобешівський	-	750 943,00	-	60 582,00	-
8	Тельманівський	-	171 910,00	188 480,00	-	498 972,00
	Загалом	1 220 124,00	4 370 100,00	545 628,00	60 582,00	1 245 852,00

Також варто відмітити зростання соціальної відповідальності громад. Чудовий приклад показала громадська організація «Гарантія» селища Стінки Новодмитрівської селищної ради Костянтинівського району. Першим пріоритетом, реалізованим цією громадою було забезпечення водою свого селища. А другим проектом в рамках квоти «40+» громадська організація обрала придбання шкільного автобусу, який буде обслуговувати вже не тільки їх селище, а і всі сусідні села.

Підбиваючи підсумки впровадження Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Донецькій області приведемо ще декілька цікавих статистичних даних: загальна кількість членів громадських організацій склала 17773 чоловік, а користь від впровадження мікропроектів отримали майже 100000 людей.

Висновки. Вивчені уроки і погляд у майбутнє.

Проаналізувавши півтора роки кропіткої праці по реалізації Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Донецькій області, варто звернути увагу на деякі труднощі, наявність яких гальмувала роботу найбільше. До того ж це дозволить розробити механізми уникнення цих перепон в майбутньому.

Так, як умови Проекту СВА передбачали співфінансування місцевого бюджету, громадам довелося тісно співпрацювати з Держказначейством. І проблема була в тому, що кожне районне Держказначейство мало свій погляд на механізм співфінансування, на формулювання текстової частини договорів тощо. Тобто, макет договору на один і той же вид робіт в одному районі категорично не сприймався в іншому. В деяких районах громадські організації відкривали рахунки у Держказначействі, отримували на них бюджетні кошти за угодою співфінансування і з нього розраховувались з підрядником. В інших районах з підрядником підписувалось два окремих договори (один між підрядником та

громадською організацією, інший між підрядником та сільрадою) і кожен окремо платив по актах за свої види робіт. Однак, такий варіант вимагав підписання додаткових меморандумів та угод між місцевою владою та громадською організацією для того, щоб узгодити прийняття новоствореної вартості на баланс. Тобто, кожне Держказначейство, спираючись на власний досвід, вводило свої правила роботи. Це ускладнювало і звітність по виконаним роботам, і унеможлиблювало обмін досвідом між громадами.

Оптимальним варіантом на майбутнє при реалізації подібних проектів буде узгодження схем фінансування з Обласним Держказначейством ще на початковому етапі. Це зніме більшість номенклатурних проблем при розробці договорів і забезпеченні бюджетного співфінансування.

Іншу проблему, яка перед початком впровадження Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» здавалася найгострішою, а саме недовіру простих людей, вдалося подолати дивовижно легко. Це дозволяє оптимістично дивитися на поширення отриманого досвіду на всі райони Донецької області. І перший досвід Красноармійського району, який, використовуючи методологію СВА, мобілізував громади в усіх сільських та селищних радах, показує, що і райони до цього готові і громадськість іде назустріч цій ініціативі.

На останок хотілося б тезово виділити сильні сторони діяльності Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»:

- Розв'язання соціально-економічних проблем громад;
- Зменшення навантаження на місцеві бюджети;
- Громадський аудит використання фінансових ресурсів з боку громад;
- Дієвість громад;
- Утвердження віри членів громад у власні сили
- Ефективна система консультативної допомоги з боку Проекту СВА.

Також впровадження проекту дало нові можливості розбудови громадянського суспільства:

- Члени громадських організацій набули необхідний досвід для впровадження подібних ініціатив в майбутньому;
- Передача досвіду від пілотних районів всім адміністративно-територіальним одиницям області;
- Створення подібних обласних проектів та вдосконалення вже існуючих з урахуванням набутого досвіду.